

*Мср Александра Секулић, сарадница у настави
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу
ORCID: 0000-0002-9635-5329*

*Прегледни научни рад
УДК: 366.5
DOI: 10.46793/XXMAJSKO1.527S*

ЗАШТИТА ПОТРОШАЧА ПРЕМА ДИРЕКТИВИ О РЕПРЕЗЕНТАТИВНИМ ТУЖБАМА

Резиме

Директива (2020/1828) о репрезентативним тужбама за заштиту колективних интереса потрошача усвојена је крајем 2020. године, док је рок за њену примену у националним правима јун 2023. године. Основни циљ Директиве јесте хармонизација колективне заштите потрошача, као и унапређење колективне заштите потрошача. Њен значај за домаће право произилази отуда што је услед процеса хармонизације домаћег права са правом Европске уније, извесна имплементација ове Директиве. То би могло значајно променити систем колективне заштите у домаћем праву. Имплементација ове директиве имала би значај, не само за потрошачко законодавство, већ би се јавила потенцијална потреба ширег усклађивања законодавства у вези са институтом репрезентативне тужбе. У овом раду се анализирају кључни делови Директиве и новине које она доноси у европском систему колективне заштите. Ова анализа у раду служи у сврху изналажења питања која би се појавила услед потенцијалне имплементације у домаћем праву, као и изналажења начина за решење тих питања.

Кључне речи: *колективна заштита, потрошачи, репрезентативна тужба, заштита потрошача, процес хармонизације.*

1. Увод

Дигитализација омогућава развијање нових облика трговине и доступност нових добара. Самим тим, дигитализација ствара нове изазове у остварењу права потрошача, односно у њиховој заштити.¹ Управо је утицај дигитализације у потрошачком праву допринео усвајању Директиве (2020/1828) о репрезентативним тужбама за заштиту колективних интереса

¹ Михајловић, Б., *Промена потрошачког права у дигитално доба*, Крагујевац, 2023, стр. 8-11.

потрошача² (у даљем тексту: Директива). Основни циљ Директиве јесте подизање нивоа колективне заштите потрошача. Према дефиницији из Директиве колективни интерес потрошача подразумева општи интерес потрошача, као и интерес групе потрошача за потребе мера поправљања штете.³

Иако је колективна заштита потрошача значајна дуги низ година у европском потрошачком праву, Директива је донела бројне новине са циљем унапређења и хармонизације колективне заштите потрошача. Прва новина односи се на проширење поља примене заштите колективног интереса потрошача. Наиме, у поље примене поред прописа који се односе на заштиту потрошача, спадају и неке друге области попут заштите података о личности.⁴ Друга новина односи се на посебно регулисање репрезентативне тужбе за колективну заштиту потрошача. Директивом су регулисане две посебне врсте репрезентативних тужби, домаће и прекограничне репрезентативне тужбе. Трећа новина односи се на прописивање правила о посебном, квалификованом, субјекту овлашћеном за подношење тужбе за заштиту колективног интереса потрошача. Квалификовани субјект се јавља као удружење за заштиту потрошача или јавно тело, коме овлашћење за подношење тужбе додељују државе чланице. Ови субјекти имају овлашћење да у име потрошача у тужби истакну захтев за изрицањем мера забране и мера поправљања штете.⁵

У овом раду извршиће се анализа одредаба Директиве о репрезентативним тужбама којима се уводе новине у колективној заштити потрошача. Ради вршења анализе новина које доноси Директива, у раду ће се представити развој колективне заштите потрошача. Како је основни циљ истраживања анализа новина које регулише Директива, предмет посебног разматрања ће бити проширење поља примене колективне заштите потрошача, појам и значај репрезентативних тужби, као и положај и улога квалификованог субјекта у колективној заштити потрошача. Наведена анализа ће се извршити због потребе за потенцијалном имплементацијом Директиве у домаће законодавство.

² Directive (EU) 2020/1818 (у даљем тексту: Директива) on representative actions for the protection of collective interests of consumers and repealing (доступно на: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020L1828>, приступ: 1.3.2024.)

³ Овим мерама се трговац обавезује да потрошачима на које се односи мера пружи заштиту у виду наканде штете, поправке, замене, раскид уговора, снижење цене или повраћај цене. (Директива, чл. 3, ст. 1., тач. 10).

⁴ Михајловић, Б., *нав. дело*, стр. 254.

⁵ *Essentials – clear and brief, Representative Actions*, (доступно на: <https://europeanjusticeforum.org/topics/representative-actions/>, приступ: 25.3.2024).

2. Колективна заштита потрошача

За разлику од индивидуалне заштите потрошача која се може вршити судским и вансудским путем, колективна заштита потрошача подразумева заштиту интереса одређеног ширег круга потрошача.⁶ За разумевање колективне заштите потрошача, неопходно је дефинисати колективни интерес потрошача. Појам колективног интереса није јасно одређен у европском праву, али се као једна од дефиниција колективног интереса узима општи интерес потрошача.⁷ Домаћим Законом о заштити потрошача⁸ (у даљем тексту: ЗЗП) прописано је у којим случајевима ће се сматрати да постоји повреда колективног интереса.⁹ Према ЗЗП-у, повреда колективног интереса постоји када једно лице на истовестан начин повреди неко право загарантовано ЗЗП-ом одређеном броју потрошача који не сме бити мањи од десет.¹⁰

Заштита колективног интереса потрошача може се пружити на два начина. Први је заштита колективног интереса судским путем, а други је заштита колективног интереса потрошача у управном поступку.¹¹ Европске земље карактерише судски начин заштите колективног интереса потрошача, иако је државама чланицама остављена дискрециона оцена за који ће се начин заштите одредити.¹² Европски систем карактеришу и дугогодишњи напори ка хармонизацији колективне заштите потрошача. Прва директива која је регулисала област колективне заштите јесте Директива о забранама из 2009. године. У функцији унапређења делотворности колективне заштите потрошача, а нарочито када је реч о увођењу репрезентативних тужби, најпре је усвојена Препорука Европске комисије 2013/396 о заједничким начелима поступака колективне заштите покренуте тужбама на пропуштање и ради накнаде штете.¹³ Након препоруке усвојена је Директива о репрезентативним

⁶ Јовановић Zatilla, М., *Концепт колективне заштите потрошача – пут којим се ређе иде*, *Анали Правног факултета Универзитета у Зеници*, бр. 14/2014, стр. 44.

⁷ Михајловић, Б., *нав. дело*, стр. 254.

⁸ Закон о заштити потрошача (у даљем тексту: ЗЗП), Сл. гласник РС, бр. 88/2021.

⁹ Караникић Мирић, М., *Заштита колективних интереса потрошача у српском праву*, *Анали Правног факултета Универзитета у Зеници*, бр. 7/2014, стр. 64.

¹⁰ ЗЗП, чл. 170.

¹¹ Лилић, С., Тоскић, К., *Инспекцијски надзор и колективна заштита потрошача у управном поступку: Студија примера на случају SUPERNOVA*, *Зборник радова: Заштита колективних интереса потрошача*, Београд, 2020, стр. 133-134.

¹² Михајловић, Б., *Заштита колективних интереса потрошача кроз облике алтернативног решавања спорова*, *Зборник радова: Заштита колективних интереса потрошача*, Београд, 2020, стр. 290.

¹³ Маганић, А., *Представничке тужбе за заштиту колективних интереса и права потрошача у Републици Хрватској*, *Зборник радова: Актуалности грађанског и трговачког законодавства и правне праксе*, Мостар, 2023, стр. 147.

тужбама у функцији успостављања једнаких и ефикаснијих механизма за европски систем колективне заштите потрошача.

Када је реч о развоју колективне заштите у српском потрошачком праву, треба дати пар напомена. Заштита колективног интереса потрошача је у српском праву уведена Законом о заштити потрошача из 2010. године.¹⁴ У том периоду колективна заштита потрошача се спроводила у редовном грађанском поступку пред судовима, где су потрошачке организације биле активно легитимисана лица, а потрошачи су се могли наћи у улози умешача.¹⁵ Одредба Закона о парничном поступку је проглашена неуставном 2013. године, те је укинут институт колективне тужбе.¹⁶ У складу са тим, изменама Закона о заштити потрошача из 2014. године уведено је правило о спровођењу заштите колективних интереса потрошача у управном поступку.¹⁷ Овај систем колективне заштите је прихваћен и према најновијим изменама из 2021. године. Српски закон није усклађен са Директивом о репрезентативним тужбама, али су очекивања таква да ће такве промене бити извесне у будућности.¹⁸ Ова потреба се јавља због подизања нивоа колективне заштите потрошача, што је значајно са аспекта преговарачког поглавља 28. – Заштита потрошача и здравље које је значајно у процесу приступања Европској унији.¹⁹

3. Поље примене Директиве о репрезентативним тужбама

Поље примене Директиве је широко дефинисано, упућивањем на прописе Прилога 1. Директиве.²⁰ У прилогу је наведен велики скуп прописа ЕУ којим се регулише област права потрошача. Примера ради поменућемо неке: Директива 85/374 о приближавању закона и других прописа држава чланица у вези са одговорношћу за неисправне производе, Директива 93/13 о неправичним уговорним одредбама у потрошачким уговорима, Директива 2005/29 о непоштеној пословној пракси пословног субјекта у односу према потрошачу на унутрашњем тржишту, Директива 2011/83 о правима потрошача, Директива 2015/2366 о платним услугама на унутрашњем тржишту, Уредба 2016/679 о заштити појединца у вези са обрадом личних података и о слободном кретању таквих података, Директива о Европском законнику електронских комуникација

¹⁴ Лилић, С., Тоскић, К., *нав. чланак*, стр. 133.

¹⁵ *Исто*.

¹⁶ *Исто*.

¹⁷ Караникић Мирић, М., *нав. чланак*, стр. 76.

¹⁸ Михајловић, Б., *нав. дело*, стр. 257; Радоњић, А., *Судска заштита колективних интереса потрошача у Европи – Поуке за право Србије*, Зборник радова: Заштита колективних интереса потрошача, Београд 2020, стр. 328.

¹⁹ Лилић, С., Тоскић, К., *нав. чланак*, стр. 134.

²⁰ Директива, чл. 2, ст. 1.

итд.²¹ У вези са листом прописа који спадају у поље примене Директиве, новину представља давање посебног значаја заштити података о личности, што је у вези са процесом дигитализације у потрошачком праву,²² а односи се на посебно уставновљене обавезе пружања информација о репрезентативним тужбама.²³ Заштита података о личности у контексту Директиве важна је и због појаве уговора којима потрошачи наизглед бесплатне интернет услуге “плаћају” подацима о личности.²⁴ Како су за заштиту колективног интереса потрошача, како са аспекта домаћег права, тако и са аспекта европског права, најзначајнија правила о непоштеној пословној пракси и уговарању неправичних уговорних одредби, њима ћемо се детаљније бавити у овом поглављу рада.

Прво ћемо анализирати непоштену пословну праксу. Забрана непоштене пословне праксе постаје веома значајан институт потрошачког права с обзиром да се њиме постиже савесно и поштено понашање на тржишту.²⁵ Вреди напоменути да је утврђење повреде овог принципа значајан део праксе Сектора за заштиту потрошача Министарства унутрашње и спољне трговине.²⁶ Да бисмо разумели овај принцип, као претходно питање се јавља дефинисање пословне праксе. Пословна пракса се сматра сваком радњом, укључујући и рекламирање, која се односи на промоцију, продају или достављање производа потрошачима.²⁷ Да би се једна пословна пракса сматрала непоштеном потребно је да се испуне два услова: да је пословна пракса супротна захтеву професионалне пажње,²⁸ као и да се том пословном праксом нарушава или прети да се наруши економско понашање потрошача.²⁹ Два основна облика непоштене пословне праксе јесу обмањујућа³⁰ и насртљива пословна пракса.³¹ Приликом утврђивања повреде непоштене пословне праксе најпре се утврђује

²¹ Директива, Прилог 1.

²² Михајловић, Б., *нав. дело*, стр. 254.

²³ Директива, чл. 13-14.

²⁴ Михајловић, Б., *нав. дело*, стр. 170.

²⁵ Михајловић, Б., *Непоштена пословна пракса у савременим условима пословања*, Зборник радова: Савремени правни промет и услуге, Крагујевац 2018, стр. 804.

²⁶ Решења доступна на сајту министарства: <https://must.gov.rs/tekst/sr/376/zastita-potrosaca.php>

²⁷ Михајловић, Б., *Непоштена пословна пракса ...*, стр. 804.

²⁸ Јовичић, К., *Критеријуми квалификације непоштене пословне праксе*, Право и привреда, бр. 7-9/2017, стр. 590.

²⁹ Михајловић, Б., *Непоштена пословна пракса ...*, стр. 809.

³⁰ Обмањујућа пословна пракса обухвата како активне радње, тако и пропуштање (Вид. Katuoka, S., Navickaite- Sakalauskiene, L., *Misleading actions vs. misleading omissions under Unfair Commercial Practices Directive. National approach in context*, International Comparative Jurisprudence, 1/2016, 18-24).

³¹ Vitova, B., *Unfair Commercial Practices and Corporate Social Responsibility (CSR) in the Digital World*, European Studies, no. 2/2022, p. 204.

да ли је конкретна пословна пракса непоштена у складу са “црном листом” облика обмањујуће и насртљиве пословне праксе, а потом да ли је конкретна пословна пракса забрањена у складу са општим појмом обмањујуће и насртљиве пословне праксе, да би се на крају утврдило да ли је пословна пракса непоштена у складу са општим правилом о забрани непоштене пословне праксе.³² У савременим условима спречавање непоштене пословне праксе трговаца највише се односи на одговарање на нове изазове које се јављају у процесу дигитализације.³³ Директивом о репрезентативним тужбама предвиђено је одговарање на најновије ризике у заштити права потрошача, па између осталог и оних ризика који потичу од дигитализације тржишта.³⁴

Други институт који ћемо посебно анализирати јесте забрана уговарања неправичних уговорних одредби. На европском нивоу неправичне уговорне одредбе се регулишу Директивом 93/13 о неправичним уговорним одредбама која је имплементирана у домаћи ЗЗП. Неправичне уговорне одредбе јесу такве одредбе којима се, противно начелу савесности и поштења, изазива значајна несразмера у правима и обавезама уговорних страна.³⁵ Из дефиниције произилази да је за разумевање неправичних уговорних одредби неопходно спровођење теста правичности, односно поштовања начела савесности и поштења.³⁶ Уз генералну клаузулу, Директивом је регулисана тзв. “црна листа” неправичних уговорних одредби приликом чијег уговарања се увек сматра да је дошло до повреде ове забране, али и “сива листа” неправичних уговорних одредби приликом чијег уговарања се претпоставља да је дошло до повреде ове забране.³⁷ Критеријуми који се примењују приликом процењивања да ли је у конкретном случају дошло до повреде ове забране јесу: природа робе или услуге, околности под којима је уговор закључен, остале одредбе истог уговора или уговора са којим је тај уговор у вези, начин на који је постигнута сагласност о садржини уговора.³⁸ Приликом утврђивања повреде забране уговарања неправичних уговорних одредби је веома битна особина да оне нису појединачно уговаране, па је Суд правде Европске уније заузео посебан критеријум приликом утврђења повреде, где национални судови имају улогу у процени да ли би просечни потрошач пристао на уговорену одредбу да је у

³² Јовичић, К., *нав. чланак*, стр. 596-598; Collins, H., *Harmonization by example: European Laws against unfair commercial practices*, *The Modern Law Review*, бр. 1/2010, стр. 97-98.

³³ Михајловић, Б., *нав. дело*, стр. 71.

³⁴ Директива, рецитал 13.

³⁵ Мићовић, М., Мићовић, А., *Потрошачко право*, Крагујевац, 2022, стр. 273.

³⁶ Dean, M., *Unfair Contract Terms: European Approach*, *The Modern Law Review*, no. 4/1993, стр. 583-586.

³⁷ Мићовић, М., Мићовић, А., *нав. дело*, стр. 273-274.

³⁸ Council Directive 93/13/EEC on unfair contractual terms in consumer contract, чл. 4, ст. 1 (доступно на: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31993L0013>, приступ: 27.3.2024.)

конкретном случају дошло до преговарања.³⁹ Извесно је да, поред забране непоштене пословне праксе, и утврђење повреде забране уговарања неправичних уговорних одредби, јесте јако пристуно у пракси Сектора за заштиту потрошача при Министарству унутрашње и спољне трговине.⁴⁰ Такође, повреда забране уговарања неправичних уговорних је присутна и у пракси Суда правде Европске уније.⁴¹

4. Предмет Директиве о репрезентативним тужбама

Предмет Директиве јесте утврђивање правила којима се осигурава да је механизам за репрезентативне тужбе чији циљ заштита колективних интереса потрошача буде доступна у свим државама чланицама, а да се истовремено пружају заштитне мере од спречавања злоупотреба.⁴² Из овога произилази да је основна сврха директиве подизање нивоа колективне заштите кроз адекватно регулисање репрезентативних тужби. У наставку овог поглавља детаљније ћемо анализирати репрезентативне тужбе, а посебно ћемо анализирати и улогу квалификованог субјекта који имају посебна процесна права и обавезе странке у поступку.

4.1. Појам репрезентативне тужбе

Репрезентативна тужба јесте тужба за заштиту колективног интереса потрошача коју подноси квалификовани субјект у име потрошача, те њом тражи меру забране, меру поправљања штете или оба.⁴³ Уколико квалификовани субјект поднесе тужбу у држави чланици у којој је именован, ради се о домаћој репрезентативној тужби, а уколико квалификовани субјект поднесе тужбу у држави чланици у којој није именован, ради се о прекограничној представничкој тужби.⁴⁴ У овом поглављу посебно ћемо се бавити врстама репрезентативних тужби, надлежности за подношење тужби и финансирању тужби.

Постоје три врсте репрезентативних тужби, а то су репрезентативна тужба за утврђење, репрезентативна тужба за забрану поступања и репрезентативна

³⁹ Михајловић, Б., *нав. дело*, стр. 159.

⁴⁰ Вид. Решење Министарства трговине, туризма и телекомуникација бр. 330-00-00026/2022-11 од 21.07. 2022. године; Решење Министарства трговине, туризма и телекомуникација бр. 330-00-00086/2020-11 од 2.4.2021. године (доступно на: <https://must.gov.rs/tekst/sr/376/zastita-potrosaca.php>)

⁴¹ Hondius, E., *Unfair Contract Terms and the Consumer: ECJ Case Law, Foreign Literature, and Their Impact on Dutch Law*, *European Review of Private Law*, no. 3-4/2016, стр. 457-472.

⁴² Директива, чл. 1, ст. 1.

⁴³ Вујисић, Д., Рапајић, М., *Колективна заштита интереса потрошача*, *Право и привреда*, бр. 4/2022, стр. 759; Директива, чл. 3, тач. 5.

⁴⁴ Маганић, А., *нав. чланак*, стр. 150.

тужба за накнаду штете.⁴⁵ Репрезентативном тужбом за утврђење истиче се тужбени захтев за утврђење да је тужилац поступао супротно одредбама из Прилога 1, док се репрезентативном тужбом за забрану поступања истиче захтев за забрану предузимања активности које представљају повреду права из Прилога 1.⁴⁶ У случају подношења репрезентативне тужбе за накнаду штете, тужилац истиче тужбени захтев за накнаду материјалне или нематеријалне штете, као и захтев за исплатом стеченог без основа повредом одредаба из Прилога 1. Претходно питање у имплементацији Директиве јесте избор између opt-in и opt-out система. Директивом је предвиђена дискрециона оцена државама чланицама да самостално утврде систем који ће се примењивати када је реч о репрезентативним тужбама за накнаду штете, док је за репрезентативне тужбе за утврђење и забрану предвиђена примена opt-out система.⁴⁷ Opt-in систем подразумева укључење потрошача у поступак за заштиту потрошача, док opt-out систем не подразумева учешће потрошача у поступку.⁴⁸ Оба система имају одређених недостака. Opt-in систем може допринети сложености поступка заштите,⁴⁹ док opt-out систем има недостатак који се односи на то да није дефинисан круг лица обухваћених тужбених захтевом, већ се он одређује негативно ("тужбени захтев се не односи на лица која су изричито изјавила да не желе учествовати у поступку).⁵⁰

Када је реч о надлежности суда коме се подноси репрезентативна тужба, посебно ћемо анализирати стварну и месну надлежност. У преамбули директиве као стварно надлежан за колективну заштиту потрошача може бити суд или управни орган.⁵¹ Тиме је остављена дискрециона оцена државама чланицама да ли ће предвидети судски или управни начин заштите колективних интереса. Међутим, у складу са европском правном традицијом јесте предвиђање судског начина заштите колективних интереса потрошача, те већина држава чланица предвиђа судску заштиту колективног интереса,⁵² као

⁴⁵ Милићевић, М., *Закон о представничким тужбама за заштиту колективних интереса и права потрошача – корак према дјелотворнијој заштити потрошача*, FIP – journal of finance and law, бр. 2/2023, стр. 17

⁴⁶ Исто.

⁴⁷ Исто, стр. 18-19.

⁴⁸ Đurović, M., Karrou, E., *Collective redress as an ideal model of consumer redress in the European union*, Зборник радова: Заштита колективних интереса потрошача, Београд, 2020, стр. 168.

⁴⁹ Милићевић, М., *нав. чланак*, стр. 18.

⁵⁰ Суљевић, Ц., Софтић, Е., Сулјевић, С., *Колективна заштита потрошача као нови концепт заштите потрошача у Босни и Херцеговини*, *Анали Правног факултета у Зеници*, 22/2018, стр. 96.

⁵¹ Маганић, А., *нав. чланак*, стр. 151.

⁵² Директивом је предвиђена обавеза суда да на припремном рочишту упуту странке на могућност нагодби, односно спровођења поступка медијације, који би се спроводио под надзором суда ради спречавања злоупотреби (Директива, рецитал 53).

што је то реч са Хрватском у којој су за заштиту колективног интереса надлежни трговачки судови.⁵³ Када је реч о месној надлежности, месно је надлежан суд на чијој територији се налази седиште квалификованог субјекта као тужиоца, или суд на чијој се територији налази пребивалиште тужиоца. Поред суда опште месне надлежности, може бити надлежан и суд на чијој територији је могло доћи до повреде права која су обухваћена пољем примене Директиве.⁵⁴

Кључно питање за разумевање Директиве јесте финансирање репрезентативних тужби.⁵⁵ Пре свега, код финансирања репрезентативних тужби предвиђена је обавеза држава чланица да предузму мере како трошкови поступка не би онемогућили подношење тужби.⁵⁶ У складу са тим неке државе чланице, попут Хрватске, предвиђају да квалификовани субјекти не плаћају судске трошкове.⁵⁷ Када је реч о осталим трошковима који се могу јавити у току поступка, Директивом је предвиђено да трећа лица могу финансирати поступак колективне заштите, уколико је то у складу са спречавањем сукоба интереса, и уколико треће лице није конкурент тужиоцу.⁵⁸ Такође, на финансирање се односи и новина према којој тужилац, квалификовани субјект, од потрошача који учествује у поступку може тражити симболичну накнаду када је реч о представничкој тужби за накнаду штете.⁵⁹

4.2. Улога квалификованог субјекта

Према дефиницији из Директиве квалификовани субјект представља сваку организацију или јавно тело које заступа интересе потрошача и које је именовано од стране државе чланице у складу са Директивом.⁶⁰ Из дефиниције произилази да се у улози квалификованог субјекта најпре могу наћи удружења за заштиту потрошача или јавна тела,⁶¹ с обзиром да се они схватају као заступници најбољег интереса потрошача.⁶² Поред њих, у улози квалификованих субјеката се могу наћи и јавне агенције.⁶³

Како би се одређена тела сматрала квалификованим субјектима, односно како била процесно легитимисана за подношење репрезентативне тужбе, потребно је да испуњавају одређене услове за именовање. Разликују се услови

⁵³ Маганић, А., *нав. чланак*, стр. 151.

⁵⁴ *Исто*, стр. 152.

⁵⁵ Ђуговић, М., Каргоу, Е., *нав. чланак*, стр. 169.

⁵⁶ Директива, чл. 20.

⁵⁷ Милићевић, М., *нав. чланак*, стр. 23.

⁵⁸ *Исто*.

⁵⁹ Маганић, А., *нав. чланак*, стр. 159.

⁶⁰ Директива, чл. 1, ст. 1, тач. 4.

⁶¹ Вујисић, Д., Рапајић, М., *нав. чланак*, стр. 757.

⁶² Ђуговић, М., Каргоу, Е., *нав. чланак*, стр. 166.

⁶³ *Исто*, стр. 167.

које морају задовољити квалификовани субјекти овлашћени за подношење домаће представничке тужбе од услова које морају задовољити квалификовани субјекти који би били овлашћени за подношење прекограничних представничких тужби. Директивом су прописани следећи услови које испуњавају квалификовани субјекти у сврху подношења прекограничних представничких тужби, а то су: 12 месеци јавног деловања у интересу потрошача, доказан легитиман интерес за заштиту потрошача, непрофитност, солвентност, независност, јавно пружање информација о испуњености претходно наведених критеријума.⁶⁴ Када је реч о квалификованим субјектима који се именују за подношење домаће репрезентативне тужбе, Директивом нису предвиђени посебни услови за именовање ових квалификованих субјеката, већ је за то остављено дискреционо право државама чланицама. Државе чланице могу за ове квалификоване субјекте прописати исте услове као за квалификоване субјекте овлашћене за подношење прекограничних репрезентативних тужби.⁶⁵ Свака држава чланица води евиденцију, односно регистар именованих квалификованих субјеката, а на сваких пет година проверавају да ли квалификовани субјекти и даље испуњавају услове за именовање.⁶⁶ Треба напоменути да је у српском правном систему регулисано испуњење посебних услова за оснивање удружења за заштиту потрошача, али би имплементација Директиве подразумевала предвиђање посебних правила о условима и поступку именовања удружења за заштиту потрошача у својство квалификованог субјекта.

Квалификовани субјект који буде именован и уписан у регистар, овлашћен је за подношење репрезентативних тужби. Он се у поступку заштите колективног интереса потрошача налази у улози парничне странке, одакле произилазе његова процесна права и обавезе. Квалификовани субјекти остварују своју улогу на више начина. Пре свега, приликом подношења репрезентативне тужбе, квалификовани субјекти су дужни да пруже довољно информација о потрошачима на које се тужба односи, како би орган који води поступак утврдио да ли је стварно и месно надлежан у конкретном предмету. Квалификовани субјект је дужан да пружа ову врсту информација и због рокова застаривања. Даље, квалификовани субјект има право да захтева мере забране и мере поправљања штете. У поступку је квалификовани субјект дужан да пружи доказе који "ојачавају" представничку тужбу, или да затражи од суда да наложи туженом или трећој страни да открију додатне доказе.⁶⁷ Треће, квалификовани субјект на својој интернет страници мора учинити доступним информације о репрезентативним тужбама које планира да поднесе, о статусу

⁶⁴ Директива, чл. 4, ст. 3.

⁶⁵ Вујисић, Д., Рапајић, М., *нав. чланак*, стр. 757.

⁶⁶ Директива, чл. 5.

⁶⁷ Директива, чл. 18.

већ поднетих тужби, као и о коначном исходу претходно наведених репрезентативних тужби.⁶⁸

5. Мере према Директиви о репрезентативним тужбама

Постоје две врсте мера које квалификовани субјект може истицати у поступку колективне заштите. Према Директиви државе чланице морају омогућити да квалификовани субјект тражи најмање изрицање ових мера, а по потреби морају омогућити да квалификовани субјект тражи изрицање и других мера.⁶⁹ Детаљније ћемо анализирати обе врсте минималних мера заштите.

Најпре ћемо анализирати мере забране. Директива препознаје привремене мере забране у односу на повреде из Прилога 1 Директиве и коначне мере у односу на повреде права из члана 1. Директиве. Мере забране се установљавају како би трговац престао са вршењем активности којима се повређује колективни интерес потрошача, независно од тога да ли је потрошач претрпео стварни губитак или штету.⁷⁰ Државе чланице могу предвидети да пре подношења репрезентативне тужбе квалификовани субјект изврши претходне консултације са трговцем пред јавним телом како би трговац престао са активностима које представљају повреду.⁷¹ Такође, према Директиви државе чланице имају обавезу установљавања санкција уколико трговци пропусте или одбију да поступају у складу са изреченим мерама забране.⁷² Треба напоменути да су мере забране предвиђене Директивом идентичне онима које Сектор за заштиту потрошача у оквиру Министарства унутрашње и спољне трговине изриче у поступку колективне заштите, а које се односе на престанак вршења праксе којом се повређују потрошачка права, односно укидање неправичне уговорне одредбе.⁷³ Уколико би се у домаћем праву имплементирала Директива, једна од новина би се односила на могућност за изрицање санкција за непоштовање мера забране, с обзиром да из постојеће праксе колективне заштите произилази да не постоје механизми којима се омогућава санкција за трговце који настављају са повредом права за коју им је изречена мера.⁷⁴

⁶⁸ Директива, чл. 13, ст. 1.

⁶⁹ Директива, чл. 7, ст. 5.

⁷⁰ Вујисић, Д., Рапајић, М., *нав. чланак*, стр. 761.

⁷¹ *Исто*.

⁷² Директива, чл. 19.

⁷³ Вид. Решење Министарства трговине, туризма и телекомуникација бр. 330-00-00026/2022-11 од 21.07. 2022. године; Решење Министарства трговине, туризма и телекомуникација бр. 330-00-00086/2020-11 од 2.4.2021. године (доступно на: <https://must.gov.rs/tekst/sr/376/zastita-potrosaca.php>)

⁷⁴ Међутим, када је реч о привременим мерама забране, приликом имплементације неопходно би било ускладити Закон о извршењу и обезбеђењу, с обзиром да се он примењује само на неко конкретно потраживање (Вид. Радоњић, А., *нав. чланак*, стр. 338-339).

Други тип мера који се може изрећи према Директиви јесу мере за поправљање штете. У мере поправљања штете не спада само накнада штете, већ се потрошачу омогућава да оствари право на поправку производа,⁷⁵ замену, снижење цене, раскид уговора или поврат цене ако је то примерено и доступно на темељу права Европске уније и националног права.⁷⁶ Код мера поправљања штете потрошачи би требало да изричито или прећутно изразе вољу да ли желе да буду заступани од стране квалификованог субјекта у конкретном случају, као и да ли пристају да буду обавезани исходом случаја или не. Није неопходно да потрошачи на које се односи мера буду појединачно одређени, али је потребно да скуп потрошача буде одредив и да буду доступне информације о скупу потрошача, како би се могло установити да ли конкретни потрошач спада у круг лица који могу имати користи од овог вида правне заштите.

6. Закључак

Потрошачко право је под непосредним утицајем друштвених кретања и изазова који потичу од њих. Како је у савремено доба друштвених изазова све више, отуда је све већи број изазова у потрошачком праву. Дигитализација, окретање пословних токова ка концепту одрживости само су неки од друштвених изазова која непосредно утичу на потрошачко право. Они имају двоструко усмерење. Са једне стране, ови изазови утичу на развој друштвених токова, па тиме и на развој области потрошачког права. Са друге стране, ови изазови утичу на пораст потенцијалних злоупотреба и угрожености потрошача у остварењу његових права.

Напред наведене ризике на страни потрошача може отклонити ефикасан механизам колективне заштите потрошача. Колективни вид заштите је ефикаснији од индивидуалне заштите превасходно због економских препрека потрошача. Основни циљ Директиве о репрезентативним тужбама јесте хармонизација колективне заштите на европском нивоу, и тиме подизање ефикасности овог система. То се може спровести применом правила Директиве које се односе на увођење репрезентативних тужби у националне правне системе, као и предвиђањем посебних правних правила за именовање квалификованих субјеката и спровођење надзора над њиховим акривностима. Суштину ефикасног система колективне заштите имају правила о мерама забране и мерама поправљања штете, с обзиром да се њима уводи могућност санкције трговца који поступа супротно забрани, као и могућност компензације потрошача.

⁷⁵ У позитивном потрошачком праву Европске уније право на поправку и замену производа имају првенство у односу на раскид уговора и смањење цене. (Вид. Михајловић, Б., *Право потрошача на поправку производа*, XXI век – век услуга и Услужног права, књ. 14, Крагујевац, 2023, стр. 382).

⁷⁶ Вујисић, Д., Рапајић, М., *нав. чланак*, стр. 762.

Како је српско потрошачко право готово у потпуности имплементирало правила европског потрошачког права, несумњиво је да ће се у неком тренутку јавити потреба и за имплементацијом правила из Директиве о репрезентативним тужбама. Ова појава може допринети побољшању ефикасности домаћег система колективне заштите, с обзиром да је чест наставак забрањеног понашања трговаца против којих се водио поступак. То би свакако подразумевало измене ЗЗП-а усмерене на усклађивање са појединим правилима Директиве. Имплементација Директиве могла би изазвати и потребу за законодавним интервенцијама и у другим областима, као што су парнични и извршни поступак. Такође, имплементација Директиве могла би допринети усвајању посебног закона који би регулисао област репрезентативних тужби. Због тога се могу јавити одређене недоумице, које се односе на питање усклађености института репрезентативних тужби са домаћим правним системом, као и питање потенцијалне измене начина спровођења поступка колективне заштите потрошача. Наведене недоумице се могу отклонити правилним тумачењем Директиве, као и остављањем адекватног временског рока за јавну расправу о изменама законодавства. Ово је веома важан процес, с обзиром да је заштита потрошача стуб модерног и цивилизованог друштва, а за висок ниво заштите потрошача у једном друштву као претпоставка се јавља ефикасан систем колективне заштите потрошача.

*Aleksandra Sekulić, LL.M., Teaching Associate
Faculty of Law, University of Kragujevac*

THE CONSUMER PROTECTION UNDER THE DIRECTIVE ON REPRESENTATIVE ACTIONS

Summary

The Directive (2020/1828) on representative actions for the protection of the collective interests of consumers was adopted at the end of 2020. The deadline for implementing it in national law is June 2023. The Directive aims to harmonize collective consumer protection and improve it. The importance of this Directive for national law is that it requires harmonization of domestic law with EU law. This could significantly change the system of collective protection in domestic law. The implementation of this Directive could require broader harmonization of legislation related to representative action. This paper examines the key components of the Directive. The subject of a special analysis will be the rules that introduced significant innovations in the European system of collective consumer protection. The

analysis in this paper aims to identify potential questions arising from the Directive's implementation in domestic law and ways to solve them.

Key words: *collective protection, consumers, representative action, consumer protection, harmonization process.*

Литература

- Vitova, B., *Unfair Commercial Practices and Corporate Social Responsibility (CSR) in the Digital World*, *European Studies*, no. 2/2022.
- Вујисић, Д., Рапајић, М., *Колективна заштита интереса потрошача*, *Право и привреда*, бр. 4/2022.
- Dean, M., *Unfair Contract Terms: European Approach*, *The Modern Law Review*, no. 4/1993.
- Essentials – clear and brief, Representative Actions*, (доступно на: <https://europeanjusticeforum.org/topics/representative-actions/>, 25.3.2024).
- Ђуровић, М., Kaprou, E., *Collective redress as an ideal model of consumer redress in the European union*, *Зборник радова: Заштита колективних интереса потрошача*, Београд 2020.
- Јовановић Zatilla, M., *Концепт колективне заштите потрошача – пут којим се ређе иде*, *Анали Правног факултета Универзитета у Зеници*, бр. 14/2014.
- Јовичић, К., *Критеријуми квалификације непоштене пословне праксе*, *Право и привреда*, бр. 7-9/2017.
- Караникић Мирић, М., *Заштита колективних интереса потрошача у српском праву*, *Анали Правног факултета Универзитета у Зеници*, бр. 7/2014.
- Katuoka, S., Navickaite- Sakalauskiene, L., *Misleading actions vs. misleading omissions under Unfair Commercial Practices Directive. National approach in context*, *International Comparative Jurisprudence*, no. 1/2016.
- Collins, H., *Harmonization by example: European Laws against unfair commercial practices*, *The Modern Law Review*, no. 1/2010.
- Лилић, С., Тоскић, К., *Инспекцијски надзор и колективна заштита потрошача у управном поступку: Студија примера на случају SUPERNOVA*, *Зборник радова: Заштита колективних интереса потрошача*, Београд, 2020.
- Маганић, А., *Представничке тужбе за заштиту колективних интереса и права потрошача у Републици Хрватској*, *Зборник радова: Актуалности грађанског и трговачког законодавства и правне праксе*, Мостар, 2023.
- Милићевић, М., *Закон о представничким тужбама за заштиту колективних интереса и права потрошача – корак према дјелотворнијој заштити потрошача*, *FIP – journal of finance and law*, бр. 2/2023.
- Мићковић, М., Мићковић, А., *Потрошачко право*, Крагујевац, 2022.
- Михајловић, Б., *Непоштена пословна пракса у савременим условима пословања*, *Зборник радова: Савремени правни промет и услуге*, Крагујевац, 2018.

Зборник радова "Изазови и отворена питања Услужног права", Том 1.
Крагујевац, 2024.

- Михајловић, Б., *Заштита колективних интереса потрошача кроз облике алтернативног решавања спорова*, Зборник радова: Заштита колективних интереса потрошача, Београд, 2020.
- Михајловић, Б., *Промена потрошачког права у дигитално доба*, Крагујевац, 2023.
- Михајловић, Б., *Право потрошача на поправку производа*, Зборник радова: XXI век – век услуга и Услужног права, књ. 14, Крагујевац, 2023.
- Радоњић, А., *Судска заштита колективних интереса потрошача у Европи – Поуке за право Србије*, Зборник радова: Заштита колективних интереса потрошача, Београд, 2020.
- Суљевић, Ц., Софтић, Е., Сулјевић, С., *Колективна заштита потрошача као нови концепт заштите потрошача у Босни и Херцеговини*, *Анали Правног факултета у Зеници*, бр. 22/2018.
- Hondius, E., *Unfair Contract Terms and the Consumer: ECJ Case Law, Foreign Literature, and Their Impact on Dutch Law*, *European Review of Private Law*, no. 3-4/2016.